

A műterem tele volt a rózsák gazdag leheletével, s ahogy a könnyű, nyári szellő megrebbent a kert fái közt, a nyitott ajtón beáramlott az orgona nehéz szaga s a rózsaszín virágos tövisbokor gyengéd illata.

Lord Henry Wotton, aki perzsa nyeregtáskákból készült kerevetén heverészett, s szokása szerint egyik cigarettáját a másik után szívta, éppen most látta meg az aranyesőcserje ragyogó, mézédés és mézszínű virágait, melynek remegő gallyai, úgy rémlett, alig bírják el lángoló szépségüket. Időnként szálló madarak különös árnyéka suhant át a hosszú, fátyolselyem függönyökön, melyek a nagy ablakról csüngtek, egy pillanatra bizonyos japános hatást keltve, s a lordnak azokra a sápadt, jáspisarcú tokiói festőkre kellett gondolnia, kik a sebesség és mozgás érzetét akarják előidézni egy olyan művészet közegén át, mely szükségszerűen mozdulatlan. Kint méhek zümmögtek szomorúan; botorkálva keresték útjukat a hosszúra nőtt, kaszálatlan fűvön, vagy egyhangú makacssággal kerengtek a buján virágzó lonc aranyporos harangjai körül, mindez mintha még jobban kiemelte volna a csöndet. London elhaló moraja olyan volt itt, mint egy távoli orgona mély bűgása.

A szoba közepén festőállványra erősítve ott állott egy csodálatos, egyénien szép fiatalember egész alakos képmása, vele szemben pedig, egész közel, ott ült maga a művész, Basil Hallward, kinek pár évvel ezelőtti hirtelen eltűnése általános feltűnést keltett, és annak idején annyi találgatásra adott okot.

Mikor a festő tekintete rátévedt a bájos és kedves alakra, melyet művészete oly pompásan adott vissza, elégedett mosoly suhant át arcán, és mintha ez a mosoly nem is akart volna tovatűnni. De egyszerre fölkel, lehunyva szemét, ujjait szempillájára tette, mintha be akarna börtönözni agyába egy különös álmot, és félne, hogy fölébred belőle.

– Ez a legjobb munkád, Basil, a legjobb, melyet valaha festettél – mondotta Lord Henry álmatagon. – Okvetlenül be kell küldened jövőre a Grosvenor-kiállításra. Az akadémia csarnoka túl nagy és túl közönséges ehhez a képhez. Valahányszor odamentem, vagy annyian voltak ott, hogy nem láthattam tőlük a képeket, ami borzasztó, vagy annyi volt a kép, hogy nem láthattam tőlük az embereket, ami még rosszabb. Valóban csak a Grosvenor-kiállításra való.

– Azt hiszem, nem küldöm be sehová – felelte a festő, hátravetve a fejét azzal a furcsa mozdulattal, melyen oxfordi barátai annak idején annyit derültek. – Nem, nem állítatom ki.

Lord Henry fölfonta szemöldökét, és ámulva nézett rá a vékony, kék füstrétegen át, mely délibábos göngyölegben kacskaringózott ópiummal átítatott, erős cigarettájából.

– Nem állítatod ki? Hát miért, édes öregem? Mi okod van rá? Micsoda alakok vagytok ti, piktorok. Mindent elkövettek, hogy nevet szereztek. Mihelyt aztán nevetek van, el akarjátok dobni. Ez pedig szamárság, mert a világon csak egy rosszabb dolog van annál, ha beszélnek rólunk, az pedig az, ha egyáltalán nem beszélnek rólunk. Egy ilyen képpel egyszerre fölébe kerekedhetnél a fiataloknak, az öregeket pedig féltékennyé tehetnéd, már ha az öregek egyáltalán képesek érezni valamit.

– Tudom, hogy kinevetsz – válaszolt Basil –, de tényleg képtelen vagyok kiállítani. Túl sokat adtam belé magamból.

Lord Henry nyújtózkodott egyet a kereveten és felnevetett.

– Igen, tudtam, hogy kinevetsz... De akkor is nekem van igazam.

– Túl sokat adtál belé magadból? Szavamra, Basil, nem hittem, hogy ennyire hiú vagy. Aztán én semmi, de semmi hasonlóságot se látok a te göröngyös-nyers arcod, szénfekete hajad és e fiatal Adonis között, ki olyan, mint-ha elefántcsontból és rózsalevelekből lenne összerakva. Drága jó Basil, ez itt Narcissus, terólad pedig – hát igen, terólad pedig lerí az értelem, ez az igazság. De a szépség, az igazi szépség ott végződik, hol az értelmes ábrázat kezdődik. Az értelem már önmagában is bizonyos túlzás és megbontja az arc harmóniáját. Mihelyt leül az ember gondolkozni, csupa orr lesz, csupa homlok vagy más efféle szörnyűség. Nézz csak rá azokra az emberekre, kik a tudományos pályán valamire vitték. Milyen rútak mind. Kivéve persze a papokat. De a papok nem gondolkoznak. A püspök nyolcvanéves korában is folyton azt ismétli, amire tizennyolc éves ifjú korában tanították, ezért mindig bájos és kedves marad. A te titokzatos fiatal barátod, kinek nevét még nem árultad el nekem, de kinek arcképe máris elbűvölt, lám, sohasem gondolkozik. Ebben egészen biztos vagyok. Valami buta, szép teremtés lehet, akinek mindig itt kellene lennie télen, mikor nem láthatunk virágokat, és mindig itt kellene lennie nyáron, hogy hűsítsük vele szellemünket. Ne hízelegj magadnak, Basil: csöppet se hasonlítasz hozzá.

– Nem értesz, Harry – mondta a művész. – Természetesen nem hasonlítok hozzá. Ezt nagyon jól tudom.

Sőt, nem is szeretnék hozzá hasonlítani. Vonogatod a vállad? Az igazat mondom. Minden testi és szellemi kiválóságban van valami végzetes, abból a fajta végzetből, mely a történelemben botladozó királyoknak szokott kijutni. Jobb, ha nem különbözünk embertársainktól. A csúnya és ostoba éli itt világát. Kedvükre ülhetnek és bámulhatják a színjátékot. Nem tudják, mi az a győzelem, de legalább a vereséget se ismerik. Úgy élnek, amint mindnyájunknak élnie kellene, zavartalanul, közönyösen és nyugtalanság nélkül. Sem ők nem hoznak romlást másokra, sem őket nem bántják mások. Neked rangod, vagyonod van, Harry, nekem eszem s tehetségem, annyi, amennyi, olyan, amilyen. Dorian Gray pedig szép; s mi mindannyian meg is szenvedünk azért, amit az istenek juttattak nekünk – irtózatosan megszenvedünk.

– Dorian Gray? Hát így hívják? – kérdezte Lord Henry, és átsétált Basil Hallwardhoz, a műterem másik végébe.

– Igen, így hívják. Nem akartam elárulni.

– De miért nem?

– Ezt nem tudom megmagyarázni. Ha valakit nagyon szeretek, sohase mondom meg a nevét senkinek. Ezzel mintha kiszolgáltatnám egy részét. Lassanként megszerettem a titkolózást. Már-már ez az egyetlen dolog, ami ebbe a mai életünkbe némi rejtélyt és csodát lophat be. A legközségesebb holmi is kedves, mihelyt eldugjuk. Ha elhagyom a várost, sohasem mondom meg környezetemnek, hová megyek. Különben semmi örömöm se volna. Meglehet, ostoba szokás, mégis sokszor regényes-séget visz az ember életébe. Képzelem, milyen bolondnak tartasz most emiatt.

– Dehogyan – válaszolt Lord Henry –, dehogyan, Basil. Úgy látszik, elfelejtetted, hogy házas ember vagyok, és a házasság egyetlen varázsa éppen az, hogy a kétszínűsködő

életet mindkét fél számára okvetlenül szükségessé teszi. Sohase tudom, hol a feleségem, és a feleségem se tudja, én mit csinállok. Ha találkozunk – olykor-olykor találkozni is szoktunk, mikor együtt ebédre hívnak vagy színházba megyünk –, komoly arccal a legképtelenebb históriákat meséljük el egymásnak. Feleségem pompásan érti ezt – sokkal jobban, mint én. Sohase jön zavarba, ha randevúra megy, én pedig mindig. De mikor feleségem rajtacsíp valamin, nem csinál jelenetet. Sokszor pedig jólesne, ha rendezne egy jó kis jelenetet, de mindig csak nevet rajtam.

– Nem szeretem, ha így beszélsz a házaseséletről, Harry – mondta Basil Hallward, és a kertre nyíló ajtóhoz ballagott. – Azt kell hinnem, hogy nagyon is jó férj vagy, de rettenetesen szégyelled a jóságodat. Sohase mondasz erkölcsös dolgot, de sohase teszel erkölcstelen dolgot. A cinizmusod csak póz.

– A természetesség is csak póz, mégpedig a legrondább fajta – kiáltott fel Lord Henry nevetve, s a két fiatalember együtt kiment a kertbe, letelepedett a hosszú bambuszpadra, mely egy magas babérbokor árnyékában állott. Verőfény cikázott sima levelein. A fűben fehér százszorszépek imbolyogtak.

Kis szünet után Lord Henry kivette zsebóráját.

– Jaj, mennem kell, Basil – mormogta –, előbb azonban, kérlek, válaszolj arra a kérdésemre, melyet imént tettem fel.

– Melyikre? – kérdezte a festő, szemét a földre sütve.

– Hiszen jól tudod, melyikre.

– Fogalmam sincs, Harry.

– Hát jó, elmondom, melyikre. Meg kell magyaráznod, miért nem akarod kiállítani Dorian Gray képését. Akarom tudni, hogy mi az igazi oka.

– Már mondtam, mi az igazi oka.

– Nem, nem mondtad. Azt mondtad, azért, mert nagyon sokat adtál belé, magadból. Hát ez gyerekes kifogás.

– Harry – szólta Basil Hallward egyenesen a szemébe nézve –, minden kép, melyet érzéssel festettek, a festő arcképe, nem a modellé. A modell pusztán véletlen, ürügy. Nem ő tárja föl önmagát a festőnek, inkább a festő tárja föl önmagát a színes vásznon. Ezért nem akarom kiállítani az arcképet, mert attól tartok, hogy megmutattam benne tulajdon lelkem titkát.

Lord Henry felnevetett.

– És mi ez a titok? – kérdezte.

– Majd elmondom – válaszolt Hallward, de arcára zavar ült ki.

– Csupa fül vagyok, Basil – folytatta barátja és ránézett.

– Nem sokat lehet erről mondani, Harry – felelt a festő –, és attól félek, meg se érted. Talán el se hiszed.

Lord Henry mosolygott, lehajolt, egy rózsaszín szirmú százszorszépet tépett a fűből és vizsgálta.

– Biztos vagyok, hogy megértem – mondta, és figyelmesen nézte a kis aranyló, fehér szegélyes korongot –, s hogy elhiszem-e? Én mindent elhiszek, ami teljesen lehetetlen.

Virágokat rázott a szél a fákról, s a nehéz orgonagalyok csillagos fürtjeikkel ide-oda mozogtak az ájult levegőben. Szöcske kezdett ciripelni a part mentén, s egy hosszú, vékony szitakötő kék fonálként libegett tova barna tüllszárnyán. Lord Henrynek úgy rémlett, mintha hallaná Basil Hallward szíve dobogását, és kíváncsi volt, most mi következik.

– Mindössze erről van szó – szólta a festő kisvártatva. – Két hónappal ezelőtt nagy estélyre mentem Lady

Brandonhoz. Tudod, nekünk, szegény művészeknek hébe-hóba társaságban is kell mutatkoznunk, hogy megmutassuk a közönségnek, mégse vagyunk vademberek. Te mondtad nekem egyszer, hogy frakkban és fehér nyakkendőben mindenki művelt embernek tűnhet, még a tőzsdei alkusz is. Hát vagy tíz percig lehettem a teremben, beszélgettem a hatalmas, fölpipezett nagyasszonyokkal és az undok akadémikusokkal, mikor hirtelen észrevettem, hogy valaki engem néz. Félig odafordultam és akkor pillantottam meg először Dorian Grayt. Mikor tekintünk összeért, éreztem, hogy elsápadok. Furcsa rettegés kerített hatalmába. Tudtam, hogy szemtől szembe kerültem valakivel, kinek pusztán egyénisége annyira igéző volt, hogyha engedek neki, lebírja egész valómat, egész lelke­met, sőt egész művészetemet is. Külső befolyást sohase tűrtem életemben. Te is tudod, Harry, mennyire független vagyok természetemtől fogva. Mindig magam ura voltam, legalább addig, míg nem találkoztam Dorian Grayjel. Aztán – de nem tudom, hogy magyarázzam meg neked – mintha valami azt súgta volna, hogy örvény peremén állok. Az a különös érzésem támadt, hogy a Végzet még ritka gyönyöröket és ritka bánatokat tartogat számomra. Félni kezdtem, és sarkon fordultam, hogy kimenjek a teremből. Nem a lelkiismeret unszolt erre: csak a gyáva­ság. Nem is nagyon dicsekszem vele, hogy megpróbáltam szökni.

– Lelkiismeret és gyáva­ság tulajdonképpen egy és ugyanaz, Basil. A lelkiismeret a cég bejegyzett neve. Csak ez a különbség.

– Nem hiszem el, Harry, és azt se hiszem, hogy te el­hiszed. Ellenben bármi is volt az indítóókom – lehet, hogy a büszkeség volt, mert valaha nagyon büszke voltam –,

kétségtelenül az ajtó felé iparkodtam. Itt, gondolhatod, Lady Brandonba botlottam. „Csak nem szökik el ilyen korán?” – rikácsolta. Tudod, milyen sipító-éles hangja van.

– Hogyne. Pont olyan, mint a páva, csak éppen hogy nem olyan szép – mondta Lord Henry, és vékony, ideges ujjaival összemarcangolta a százsorszépet.

– Nem tudtam lerázni a nyakamról. Odavonszolt a királyi család tagjaihoz, csillagos, térdszalagrendes urakhoz és nemes delnőkhöz, kik mind óriás hajéket és papagájorrot viseltek. Úgy beszélt rólam, mint legkedvesebb barátjáról. Egyetlenegyszer találkoztam vele azelőtt, de fejébe vette, hogy én leszek az estély hőse. Azt hiszem, valamelyik képem nagy sikert aratott akkortájt, legalábbis sokat fecsegték róla az olcsó lapok, ami a tizenkilencedik században a halhatatlanság fokmérője. Egyszerre csak szemtől szembe álltam azzal a fiatalemberrel, kinek egyénisége annyira felkavart. Egészen közel voltunk, majdnem érintettük egymást. Tekintetünk újra találkozott. Meggondolatlanság volt tőlem, de arra kértem Lady Brandont, mutasson be neki. Vagy talán nem is volt akkora meggondolatlanság. Egyszerűen elkerülhetetlen volt. Bemutatás nélkül is megszólítottuk volna egymást. Ebben biztos vagyok. Dorian is ezt mondta később. Ő is érezte, a sors akarata volt, hogy megismerkedtünk.

– És hogy írta le Lady Brandon ezt a csodálatos fiatalembert? – kérdezte a barátja. – Tudom, vendégeiről rendszeren gyors jellemzést szokott adni. Emlékszem, egyszer odahurcolt engem is egy tagbaszakadt, vörös arcú öregúrhoz, ki csupa rendjel és szalag volt. Elképesztő titkokat sziszegett a fülembé, tragikus suttogással, melyet a teremben különben mindenki meghallhatott. Én egyszerűen faképnél hagytam. Magam szeretem fölfedezni az embereket. Lady Brandon ellenben pont úgy kezeli

a vendégeit, mint az árverési kikiáltó a holmiját. Vagy agyonmagyarázza őket, vagy tücsköt-bogarat összebeszél, csak éppen azt nem mondja el, amit tudni akarnánk.

– Szegény Lady Brandon. Nagyon szigorú vagy hozzá, Harry – mondta Hallward szórakozottan.

– Ugyan, öregem, szalont akart nyitni, de egy kávéház lett belőle. Mire föl becsüljem őt? De mondd, mit mondott Dorian Grayról?

– Körülbelül ezt: „Bájos fiú – szegény jó édesanyjával a legjobb barátnők vagyunk. – Hogy mit csinál, egészen elfelejtettem – talán nem is csinál semmit – de igen, zongorázik – vagy ugyebár hegedül, kedves Gray úr?” – Mindketten elneveltük magunkat, és tüstént összebarátkoztunk.

– A nevetés nem rossz kezdete a barátságnak, és végnek föltétlenül a legjobb – mondotta a fiatal lord, és új százsorszépet szakított.

Hallward a fejét rázta.

– Te nem érted, Harry, mi a barátság – mormolta –, és ezért azt se értheted, mi a gyűlölet. Te mindenkit szeretsz, ami azt jelenti, hogy neked mindenki közömbös.

– Milyen szörnyen igazságtalan vagy – kiáltott Lord Henry, hátratulva kalapját és fölnézve a kis felhőkre, melyek mint kibomlott fényes-fehér selyempászmák libegtek a nyári égboltozat üreges türkizén. – Igen, szörnyen igazságtalan vagy. Én szigorúan osztályozom az embereket. Barátaimat a szépek, ismerőseimet a jellemesek, az ellenségeimet az okosak közül választom ki. Ellenségeink kiválasztásában sohase lehetünk eléggé óvatosak. Egyetlenegy ellenségem sincs, aki tökfilkó volna. Többékevésbé mind okosak, s így aztán becsülnek engem. Nagyon hiú vagyok? Szerintem igen.

– Azt hiszem, tényleg hiú vagy, Harry. De a főnti osztályozás szerint csak az ismerősöd lehetek.

– Ugyan, Basil, te sokkal több vagy nekem, mint az ismerősöm.

– De sokkal kevesebb, mint a barátod. Olyan testvérféle, igaz?

– Na, a testvérem, az nem. A testvéreimet csak hagyjuk. Bátyám semmi áron se akar meghalni, és úgy látszik, öcsém se hajlandók erre.

– Harry – kiáltott fel Hallward, szemét morcolva.

– Jó, jó, öregem, nem egészen komolyan mondom. De mit tegyek, ösztönös megvetést érzek az atyafiságom iránt. Talán azért, amiért egyikünk se tudja elviselni másokban a saját hibáit. Nekem nagyon rokonszenves, ahogy az angol demokrácia utálja a felső tízezer úgynevezett bűneit. A tömegek úgy érzik, hogy iszákosnak, butának, erkölcstelennek lenni csak az ő előjoguk, és az arisztokrata, aki ilyesmire vetemedik, mintegy az ő vadászterületükre merészkedik. Roppant mulatságos volt, mennyire megbotránkoztak, mikor szegény Southwark válópörét tárgyalták. De azért kötve hiszem, hogy a proletariátus akár tíz százaléka erkölcsösen élne.

– Egy árva szót se hiszek abból, amit mondasz, sőt meg vagyok győződve, Harry, te magad se hiszed.

Lord Henry megsimogatta hegyes, barna szakállát, és sima ébenfa botjával megkoppintotta finom bőrből készült cipője hegyét.

– Mennyire angol vagy, Basil. Ezt már másodszor jegyzed meg. Ha egy gondolatot közlünk vérbeli angollal – ami mindig meggondolatlanság –, esze ágában sincs megvizsgálni, hogy gondolatunk helyes-e vagy sem. Csak azt veszi számba, hisz-e benne, aki mondta. Ellenben a gondolat értéke semmiféle összefüggésben sincs azzal,

hogy őszintén beszél-e az, aki mondja. Sőt minél kevésbé őszinte az ember, annál inkább valószínű, hogy gondolata épkézláb, mert akkor nem másítja el se az akarata, se a vágya, se az előítélete. Különbön nem óhajtok veled politikáról, társadalomtudományról vagy metafizikáról vitázni. Az embert jobban szeretem, mint az elveket, és azokat az embereket, kiknek semmiféle elvük nincsen, legjobban szeretem. Beszélj még Dorian Grayról. Gyakran találkoztok?

– Minden egyes nap. Boldogtalan volnék, ha nem lát-nám mindennap. Meg se tudnék már lenni nélküle.

– Milyen furcsa. Azt hittem, te csak a művészettel törődsz.

– Most ő számomra a művészet – mondta a festő, komolyan. – Néha azt hiszem, hogy a világ történetében csak két nevezetes korszak van. Az egyik az, mikor a művészetben új kifejezőeszköz tűnik föl, a másik pedig az, mikor a művészetben új egyéniség tűnik föl. Ami az olajfestés föltalálása volt a velenceieknek, ami Antonius arca a kései görög szobrászatnak, valamikor az lesz én-nekem Dorian Gray arca. Nemcsak azért, mert őt festem, őt rajzolom, őt tanulmányozom. Természetesen ezt is megtettem. De ő sokkal több nekem, mint egy modell. Nem mondom, hogy elégedetlen vagyok azzal, amit róla festettem, vagy hogy Dorian Gray szépsége olyan, hogy a művészet ki se tudja fejezni. Nincs semmi se, amit a művészet ki ne tudna fejezni, és tudom, hogy az, amit a vele való találkozásom óta csináltam, jó munka, életem legjobb képe. De az egyénisége – bárcsak értenéd – valami különös úton merőben új művészi szemléletet, merőben új stílust sugallt. Másképpen látom a dolgokat, más-képpen gondolkodom róluk. Most az életet olyan módon ragadom meg, ahogyan azelőtt rejtve maradt előttem.